

Boeren: wie durft er nog?

Loopt onze agrarische sector in de toekomst nog steeds voorop of is de Nederlandse boer over een aantal jaren een zeldzaamheid geworden in het landschap? Niemand kan het precies voorspellen, maar erover wakker liggen is echt niet nodig. Dat blijkt uit een onlangs verschenen rapport van LEI Wageningen UR. De boer blijft in Nederland.

Door Marije Wenneke

Het is nogal wat waar je als boer of tuinder vandaag de dag mee wordt geconfronteerd. Crisis na crisis, veranderend beleid, liberalisering, schommelende prijzen, biobrandstoffen, natuurontwikkeling en – niet te vergeten – de wensen en behoeften van de samenleving. Allemaal factoren die de agrarische sector nu en in de toekomst beïnvloeden. Maar op welke manier? De doemdenker zal misschien zeggen: met al die natuurontwikkeling blijft er geen boer over in Nederland. Terwijl de positivo juist meent dat de hernieuwde belangstelling van de burger voor het platteland volop kansen biedt. Te somber denken is in elk geval niet nodig, vindt Kees de Bont. Hij is onderzoeker bij LEI Wageningen UR met de specialisatie agrarische economie en werkte mee aan het rapport ‘De agrarische sector in Nederland naar 2020 – perspectieven en onderzekerheden’.

“Er blijven altijd landbouwbedrijven bestaan in Nederland.

Misschien wel in andere vorm dan nu gebruikelijk is, maar toch. Nu zijn agrarische bedrijven vaak gezinsbedrijven. Ik kan me voorstellen dat er in de verdere toekomst meer samenwerkingsvormen ontstaan, of commerciële bedrijfsstructuren, met een meerkoppige leiding. Dat zie je in de tuinbouw al gebeuren.”

Groter

Schieten de nieuwe, steeds grotere stallen de laatste tijd al als paddenstoelen uit de grond, in de toekomst gaat het credo groot, groter, grootst zeker op. Waren er in 2005 nog ruim 80.000 land- en tuinbouwbedrijven in Nederland, in 2020 zullen dit er naar verwachting minder dan 50.000 zijn. De grootste groep bestaat ook dan nog melkveebedrijven: een kleine 10.000. De akkerbouwsector is dan niet veel kleiner meer, met bijna 9.500 bedrijven. Van de dik 7000 intensieve veehouderijbedrijven in 2005, zijn er in 2020 nog 3000 over. Ook de glastuinbouw- en champignonbedrijven verminderen tot een kleine 3000 stuks, terwijl er over 11 jaar nog 5000 opengrondtuinbouwbedrijven zullen zijn. (zie tabel)

Minder bedrijven dus, maar de bedrijven die overblijven, worden wel steeds groter. Had een gemiddeld landbouwbedrijf vier jaar geleden nog 23,5 hectare grond, in 2020 is dat bijna 40 hectare. Die grotere bedrijven hebben meer grondoppervlak, dieren of gewassen en een hogere productie per bedrijf. De huidige discussie over megastallen ten spijt. De Bont: “Het aantal koeien in Nederland blijft ongeveer hetzelfde, alleen zijn ze in de toekomst verdeeld over minder bedrijven. Het aantal varkens neemt ongeveer met 10 procent af. Dat komt doordat er betrekkelijk weinig ruimte is op de mestafzetmarkt. Ook in de intensieve veehouderij nemen de bedrijven af en worden de stallen groter. Het aantal kippen in Nederland blijft in de toekomst ongeveer op hetzelfde peil als nu.”

Structurele ontwikkelingen in de land- en tuinbouw van 1995 tot 2020

	1995	2005	2020
Aantal land- en tuinbouwbedrijven (x 1.000)	113,3	81,8	47,7
melkveebedrijven	33,3	21,3	9,8
akkerbouwbedrijven	14,7	12,4	9,4
glastuinbouw- en champignonbedrijven	10,0	6,4	2,9
opengrondtuinbouwbedrijven	12,0	8,6	5,0
intensieve veehouderijbedrijven	11,6	7,2	3,0
Arbeidsvolume (x 1.000 AJE*)	202	159,7	110,2
Areaal (x 1.000 hectare)	1.965,3	1.920,8	1.855,7
AJE* per bedrijf	1,78	1,95	2,31
Hectare per bedrijf	17,3	23,5	38,9
Productievolume per bedrijf**	68	100	186
Productievolume per AJE**	75	100	157
Productievolume per hectare**	93	100	112

* AJE=arbeidsjaar / ** 2005 = 100

Automatisering

Op deze grotere bedrijven werken in 2020 niet heel veel meer mensen werken dan nu het geval is. Werkten er in 2005 bijna twee mensen jaarrond volledig mee op het bedrijf, in 2020 is de arbeidsjaareenheid per bedrijf gestegen naar 2,31. (zie tabel)

Deze bedrijven, waar twee á drie mensen werken, zijn over het algemeen gezinsbedrijven. Bijvoorbeeld een man-vrouw-zoon maatschap. Ook in de niet zo hele verre toekomst zijn de meeste agrarische bedrijven dus nog gezinsbedrijven. Niks nieuws onder de zon, behalve in de tuinbouw. Daar groeien de bedrijfsomvang en de arbeidsproductiviteit aanzienlijk, terwijl het productievolume per hectare maar weinig toeneemt.

De Bont: "In de tuinbouw zie je nu nog heel veel handmatige productie. Bijvoorbeeld Polen die tomaten plukken. Maar de innovaties zetten door. Er wordt gekeken naar robots die het handwerk kunnen overnemen. Datzelfde zie je in de akkerbouw en veehouderij: de boer verricht geen handwerk meer, maar heeft grote machines of robots waarmee het werk met weinig arbeid gedaan kan worden. Daardoor ontstaan ook andere verhoudingen: de boer houdt zich meer bezig met investeren, het optimaliseren van de productie, managen, ICT: dat wordt in de toekomst alleen maar meer."

Driedeling

Volgens de LEI-onderzoeker ontstaat er in de toekomst een duidelijke driedeling tussen soorten bedrijven. "Ten eerste de bedrijven die produceren voor de markt en dus gericht zijn op het halen van een zo hoog mogelijke productie. Daarnaast heb je boeren die het in verbreding zoeken. Ze beginnen een camping, theehuis, boerengolf of een zorgboerderij. Hier zit zeker toekomst in, maar verbreding moet wel bij de betreffende boer passen. De één is de ander niet.

Blik op 2020

Melkveehouderij

- Na een jaarlijks verruiming van het melkquotum, verdwijnt deze in 2015
- Na de hoge melkprijzen in 2007-2008 daalt de prijs licht tot 2015 en blijft dan vrijwel constant. De melkprijs is in 2020 hoger dan in periode 2005-2007
- De melkproductie neemt met 1,7 miljoen ton toe
- De Nederlandse melkveestapel breidt eerst uit, maar zal in 2020 weer even groot zijn als in 2006
- De rundvleesproductie groeit 10 procent

Akkerbouw

- De tarwe en graanprijzen zijn hoger dan in 2005-2007, maar halen het niveau van 2007-2008 niet
- De productie van suikerbieten daalt met 35 procent, door lagere prijzen van suiker en suikerbieten onder invloed van liberalisatie en veranderend landbouwbeleid
- Het areaal zetmeelaardappelen neemt met 20 procent af, het areaal poot- en consumptie-aardappelen blijft nagenoeg gelijk
- De prijs van aardappelen keert terug naar het niveau van begin deze eeuw
- De productie van koolzaad stijgt door hoge prijzen en opbrengsten per hectare, maar het blijft een kleine teelt

Tuinbouw

- De productie per hectare in de bedekte teelten neemt sneller toe dan die in de open grond
- De productie per hectare van vollegrondsgroente in Nederland blijft achter bij concurrerende landen als Duitsland, Frankrijk en Polen
- Het areaal groente neemt af, maar door hogere productie per hectare stijgt de totale productie
- Het areaal glasgroente neemt af. De afname is het grootst bij komkommers en het kleinst bij paprika en tomaten
- De vraag naar sierteelt neemt sterker toe dan de vraag naar voedingstuinbouw en landbouwproducten in het algemeen
- De sierteeltsectoren hebben een sterke positie en het areaal kan sterk toenemen

Intensieve veehouderij

- De prijzen van kippenvlees en eieren worden hoger
- Het aantal leghennen stijgt, het aantal vleeskuikens blijft stabiel
- Het aantal vleesvarkens en fokzeugen daalt met een kleine 10 procent, door hoge veevoerkosten en het achterblijven van de prijs
- Het aantal vleeskalveren neemt iets toe

Productiemiddelen

- De veevoerprijs neemt toe met 5 procent
- Kosten voor mestafzet in de veehouderij nemen sterk toe
- De prijs voor landbouwgrond stijgt door vraag uit de melkveehouderij na afschaffing van de melkquotering en door vraag naar grond voor mestafzet

De laatste vorm is het nevenbedrijf. Iemand die een vaste baan heeft, maar daarnaast nog wel een paar zoogkoeien houdt bijvoorbeeld."

Naast een duidelijke scheiding in bedrijfsoorten – het ouderwetse gemengde bedrijf zal zo goed als verdwijnen – voorziet De Bont ook een verdeling van de ruimte ontstaan in Nederland. Zorglandbouw bijvoorbeeld zal zich voornamelijk rond steden concentreren, terwijl grote veehouderijen nu al – door de reconstructie – naar bepaalde gebieden worden gedrongen. "De zorgen om verdeling van de ruimte worden alleen maar groter", meent De Bont. "Er komen nog meer claims op grond. Steden breiden verder uit, er worden nieuwe wegen en spoorlijnen aangelegd, enzovoort."

→ Lees verder op pagina 6